

NOTISER

Tidernas fester. Jan-Öjvind Swahn (red.).
Historiska Media, Lund 2001. 125 s., ill.
ISBN 91-89442-35-0.

Festforskning är ett mångvetenskapligt fält där etnologer och kulturhistoriker tidigt tog kommandot. Genom fester avslöjas tidsanda, hela kulturer och delkulturer förutom att strukturalistiska ”festteoretiker” givit oss redskap för att förstå hur fester har skapat ”tid”, ordning och bekräftat samhällelig tillhörighet.

Digra bokverk över fester liksom vackra presentböcker och mera begränsade pocketversioner finns i oändlighet förutom allt insprängt festmaterial i olika typer av tryckt och otryckt material. Etnologerna har bidragit till att särskilt lyfta fram julens och bröllopets festseder i tid och rum men har inte heller försummat att ge sig i kast med nästan allt som kan karaktäriseras som fest. Mycket av denna forskning har på olika vägar direkt eller indirekt även nått en kulturintresserad allmänhet. Marknaden tycks dock omättligen även om man inom forskarsamhället ofta kan märka en viss kritik över t.ex. nya och ”onödiga” sammanställningar om festseder som inte direkt tillför något nytt.

Med detta som bakgrund är det glädjande att Jan-Öjvind Swahn tagit på sig redaktörskapet för en nyskapande och fräsch produkt: en faktaspäckad, lättillgänglig bok i behändigt format med festande genom tiderna sedd ur nio humanisters perspektiv.

Inleder gör etnologen Nils-Arvid Bringéus som med flera arbeten om årets och livets festseder inom egen forskning tar upp olika exempel på hur festtraditioner kan skapas, vidmakthållas och förändras. Han uppehåller sig även vid festens sociala dimension där glädje likaväl som trauma och utanförskap kan drabba individen. Redaktören själv tar sig därefter an bondesamhällets arbetsfester som idag, förutom vid husbygge och vid enstaka revitaliseringsförsök, är ett minne blott: ystegille, skördegille, tvättegille, spinnstugor och uppsittarkvällar.

Från romersk tid ger Dominic Ingemark sociala och sinnliga inblickar från årets främsta helg: Saturnalierna

i december. Det var då som ”alla regler för anständigt beteende bröts”. Medeltida fester ur ett europeiskt perspektiv mellan Sicilien och det karga Finland behandlas av Birgitta Kurtén-Lindberg. En djup historisk framställning av festseder i Frankrike ger Sigbrit Swahn i sitt bidrag. Denna skildring är späckad med frosseri, glans och upptåg fram till slutet av 1700-talet.

Frosseri med politiska förtecken vid Erik XIV:s kröning respektive fredsfesten i Nürnbergs rådhus 1649 analyseras av Lars-Olof Larsson respektive Lars Ericson. Det borgerliga 1800-talet med ”medelklassens glupska aptit på livets goda” i centrum mellan kungafester och burleska bondegillen konkretiseras av Dick Harrison utifrån såväl brev och memoarer som Gustafwa Björklunds berömda kokbok från 1847.

Festboken avslutas i Finland, där Matti Klinge tar sig an de akademiska festligheterna, särskilt promotionerna, från tidigt 1800-tal och framåt. För att förstå dessa festers stora roll gör författaren kopplingar till politiska och sociala förhållanden.

I denna anmälan har de enskilda bidragen endast kortfattat kunnat nämnas. Detta kan delvis förklaras med att det jag särskilt velat lyfta fram är boken som händelse och helhet. Den bör därvid kunna inspirera både en kulturintresserad allmänhet och ett forskarsamhälle där kulturhistorisk forskning och kunskap alltmer blivit en bristvara.

Kurt Genrup, Umeå

Slotten och landskapet. Skånska kulturmiljöer. Sten Åke Nilsson (red.). Prisma, Stockholm 2002. 267s., ill. ISBN 91-518-3927-X.

En ovanligt vacker bok har just fyllt mig med visshet om att landskapsbegreppet har en stark och vittfamnan- de betydelse. I Sten Åke Nilssons varsamt redigerade översikt över de rika kulturmiljöer som inryms i och kring de skånska slotten, framträder både särdrag och allmängiltigheter på ett ovanligt lockande sätt. Anledningen är inte bara att han lyckats samla drygt tjugo av

landets främsta godsforskare från ett brett tvärvetenskapligt fält, utan främst ett enastående fint bildmaterial. Här möter Ehrensvärds akvarell från Tosterups landskap 1795, Stig T. Karlssons vardagsnära bilder från Christinehof och Glimmingehus på 1960-talet. Lars Bygdemarks flygbilder gör även arkitektoniskt mediokra byggnader till bildmässiga skönheter och Ingalill Snitts detaljbilder av exempelvis kyrkornas målningar och bänkar lyfter fram nya dimensioner hos både form och innehåll. Nutida fotografier blandas med äldre av t.ex. Gunnar Lundh, men också med kopparstick, teckningar, akvareller, kartor och ritningar. En särskild bildsvit av Ingalill Snitt visar detaljer från såväl exteriörer som interiörer.

Överblickar och detaljer blandas på ett intressant sätt i såväl bild som text. Så olika ämnen som det goda livet i form av musicerandet och maten, herrgården i filmen samt den naturvetenskapliga forskningens roll på godsen, byggnaderna, ekonomin, trädgårdarna och arbetsfolkets livsmiljö samsas inom ramen för det skånska godslandskapets historia och nutid.

Avslutningsvis ställs frågor om kulturarvets värde i detta särpräglade landskap, om vad moderniteten betyder för slottsbygden och vilken roll dagens kulturmiljövård skall spela i bevarandet.

Birgitta Svensson, Stockholm

Petter Ljunggren, Stefan Bohman & Henrik Karlsson: *Arbetets musik. Visor – buller – skval*. Carlsson Bokförlag, Stockholm 2002. 144 s., ill. CD. ISBN 91-7203-501-3.

Länge kunde man inte komma in i en affär eller liknande utan att ljud strömmade ur högtalarna. Vissa undersökningar gör gällande att folk handlar mer till musik, men jag skulle tro att många tycker att det är ganska jobbigt med allt brus som ständigt omger oss och många njuter istället av tystnaden.

Annat var det förr, då kunde arbetsvisorna göra att ett monotont arbete kändes lite lättare, och man kom in i en viss rytm, vilket ju var bra om man arbetade i lag. Vid långa arbetsvandringar kändes vägen säkert inte heller så lång om man hade en spelman med. När bonddrängarna sökte sig in till städerna och industrierna tog de sina arbetssånger med sig och kunde därmed underhålla varandra.

Musik under arbetet förekom också i fabrikena, trots bullret. Till att börja med sjöng var och en för sig,

men så småningom tog Radiotjänst, efter utländska förebilder, upp idén med musik under arbetet.

Kvinnorna hade sina visor som sjöngs t.ex. vid spinnrocken, eller för att trösta småbarnen. På fåbodarna kulade kvinnorna både som underhållning och för att meddela sig med bygden och naturligtvis för att locka på kreaturen. Lockropen var ofta en uppräknig av namnen på djuren och man improviserade ofta med melodifraser. Under 1970-talets folkmusikvåg blev det populärt igen med kulning, och det lärdes ut på kurser bl.a. i Falun.

Kampsånger är en annan genre som var populär och framför allt betydelsefull när det gällde att påverka och locka till sig stora skaror som vid arbetarrörelsens födelse, och det gäller fortfarande inom många rörelser. Den taktfasta sången kan vara förförisk och farlig om den hamnar inom fel sorts rörelser.

CD:n som medföljer ger prov på de olika musikgenrerna. Och när man läser boken riktigt hör man hur det kan ha låtit förr.

Boken ges ut i samarbete med Musikmuseet och Arbetets museum.

Margareta Tellenbach, Bjärred

Mats Bjurbom: *De sista gruvarbetarna – slutet på en tusenårig tradition. En dokumentation i text och bild om nedläggningen av Falu Gruva*. Stiftelsen Stora Kopparberg, Falun 2002. 143 s., ill. ISBN 91-631-3281-8.

En kulen decemberdag 1992 sköts ”den sista salvan” i Falu Gruva. Det var slutpunkten för en industriell verksamhet som bedrivits på platsen i mer än tusen år. Samtidigt innebar det också startskottet för en ny era, en ny industriform som präglar vår tid, och som tenderar att bli väl så lukrativ – upplevelseindustrin. Falu Gruva och omkringliggande landskap upptogs på världsarvslistan 2001. Nu börjar en ny tid och möjligheter att utveckla nya värden och verksamheter där arbetet kommer att innebära att värna, vårda och visa ”Gamla mormor”, som hon kallas lokalt.

Idén till boken fick Mats Bjurbom, journalist och fotograf, när det blev klart att gruvan skulle stängas. Han ville dokumentera nedläggningen och det resulterade i ett antal intervjuer och personporträtt.

Boken inleds med en historik som till stor del bygger på intervjuer med den karismatiska museichefen Tom-